

KATARZYNA SADOWSKA

ORCID: 0000-0002-3150-8304

Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

E-mail: kawka@amu.edu.pl

AKTYWNOŚĆ MUZYCZNA UCZNIÓW SZKOŁY PODSTAWOWEJ NR 83 IM. EMILII WAŚNIEWSKIEJ „ŁEJERY” W POZNANIU – PRZYKŁAD UNIKATOWYCH W SKALI POLSKI PRAKTYK EDUKACYJNYCH

WPROWADZENIE

Szkoła Podstawowa nr 83 w Poznaniu zwana powszechnie „Łejerami” jest unikatową w skali kraju placówką, w której obowiązuje autorski program wychowania przez sztukę, głównym natomiast środkiem edukacyjnym w szkole jest szeroko rozumiany teatr. Placówka powołana została do życia 1990 roku przez Jerzego Hamerskiego i Elżbietę Drygas, którzy swoje wcześniejsze doświadczenia pedagogiczne z powodzeniem zaszczepili w koncepcji szkoły.

Teatr w ujęciu „Łejerów” oparty jest w znacznej mierze na formach aktywności muzycznej. Wizytówką szkoły jest także zespół muzyczny prowadzony przez nauczycielkę muzyki – Sylwianę Firin-Gramowską, która wraz z uczniami założyła zespół instrumentalny Ukulelove Łejery. Muzyka w „Łejerach” jest środkiem komunikacji dziecka ze światem, a Teatrzyk Piosenny Łejery, dzięki doskonałym tekstom i muzyce komponowanej przez wybitnych polskich artystów zgodnie z potrzebami dostrzeżonymi przez pedagogów „łejerskich”, staje się wartościowym środkiem edukacyjnym uwalniającym dziecko nie tylko na sztukę i wprowadzającym je w świat kultury, ale i przygotowującym do efektywnego życia społecznego.

Przedmiotem analiz podjętych w niniejszym opracowaniu jest aktywność muzyczna dzieci i młodzieży ze Szkoły Podstawowej nr 83 w Poznaniu. Celem przyjętym przez autorkę jest ukazanie owej aktywności (na wybranych przykładach) i ukazanie jej znaczenia w koncepcji szkoły. Aby udzielić odpowiedzi na pytanie

badawcze: „Jak przedstawia się aktywność muzyczna dzieci i młodzieży w Szkole Podstawowej nr 83 w Poznaniu funkcjonującej w oparciu o koncepcję Jerzego Hamerskiego i Elżbiety Drygas – założycieli placówki?”, posłużono się metodą analizy źródeł, wśród których wymienić można m.in. „lejerskie” śpiewniki, realizacje fonograficzne, artykuły z prasy i strony internetowe powiązane z placówką. Wśród źródeł wywołanych wymienić należy z kolei wywiady realizowane przez autorkę (w roku szkolnym 2023/2024) z Jerzym Hamerskim – założycielem „Łejarów”. Osadzając badania w paradygmacie badań jakościowych, podczas czynionych analiz poszukiwano informacji dostarczających wiedzę na temat badanego zjawiska na podstawie analizy treści. Dodatkowo autorka posłużyła się techniką obserwacji, którą realizowała w roku szkolnym 2023/2024, a podczas której uczestniczyła aktywnie w życiu szkoły.

MARGINALIZACJA MUZYKI W POLSKIM SZKOLNICTWIE POWSZECHNYM (ZARYS PROBLEMU)

Edukacja muzyczna w szkolnictwie powszechnym od czasu transformacji ustrojowej pozostaje na marginesie. W latach 50. XX wieku w szkole realizowany był przedmiot o nazwie śpiew, którego zakres ograniczał się do nauki piosenek, a także do „sporej dawki teorii muzyki” (Przychodzińska, 2011, s. 4), jednak od lat 60. dokonywano w tym obszarze zmian. Jeszcze w okresie PRL-u wyłoniła się tzw. polska koncepcja wychowania muzycznego (Lipska i Przychodzińska, 1999; Przychodzińska-Kaciczak, 1979; Przychodzińska, 1989). Wdrażaną koncepcję inspirowały bliżej wówczas poznawane idee Emila Jaques-Dalcroze’a, Carla Orffa i Zoltána Kodály’a (Przychodzińska, 2011, s. 5). Reformatorzy uznawali, iż „podobnie jak inne działania edukacyjne i ta dziedzina wymaga wsparcia jej podstawami teoretycznymi” (Przychodzińska, 2011, s. 5–6). Warto podkreślić, iż w tym okresie: „jedyna wówczas instytucja wydająca podręczniki szkolne – PZWS, następnie WSiP – rozwinęła szeroko działalność na rzecz edukacji muzycznej” (Przychodzińska, 2011, s. 6). I tak – w okresie od lat 70. do lat 90. – do szkół trafiały „dwa pełne cykle podręczników dla uczniów wszystkich klas szkoły podstawowej i średniej z równoległymi przewodnikami metodycznymi dla nauczycieli [...], wiele książek metodycznych pomocnych w poznawaniu przez nauczycieli nowo wprowadzanych treści oraz zagranicznych programów wychowania muzycznego [...] wreszcie pozycje poświęcone teoretycznym podstawom wychowania muzycznego” (Przychodzińska, 2011, s. 6–7). Mirosław Grusiewicz (2020, s. 110) zauważa, że model wychowania muzycznego wprowadzony w omawianym czasie do szkół powszechnych przybliżył polską edukację muzyczną do „osiągnięć światowych”. Pomimo iż polska szkoła w tym okresie

była „silnie scentralizowana, biurokratyczna” (Rura i Klichowski, 2011, s. 23), wychowanie muzyczne, choć uznawane w gruncie rzeczy za mniej istotne niż inne przedmioty, obecne było w szkołach w wymiarze dwóch godzin w tygodniu, a szereg zajęć pozalekcyjnych realizowanych na terenie szkół umożliwiał dzieciom i młodzieży szeroko pojętą aktywność artystyczną.

Czas transformacji ustrojowej przyniósł wiele korzystnych zmian w obszarze powszechnego szkolnictwa, wśród których wymienić można m.in. troskę o zmniejszanie nierówności edukacyjnych, upowszechnienie wykształcenia na poziomie średnim i zwiększenie na poziomie wyższym, troskę o wspomaganie naturalnego rozwoju ucznia, dostosowanie systemu edukacji do zapisu Konstytucji oraz do reformy ustrojowej państwa, a także szereg innych, które postulowano w związku z pracami nad reformą edukacji z 1999 roku. Jednak pomimo tego miejsce sztuki w szkołach od początku wdrożenia założeń wspomnianej reformy budziło liczne kontrowersje. Jak zaznaczała Barbara Jabłońska w 2014 roku: „szereg reform, które doprowadziły do obecnego kształtu i formy nauczania sztuki pięknych dźwięków w Polsce, paradoksalnie przyczynił się do osłabienia kompetencji muzycznych Polaków na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci” (Jabłońska, 2014, s. 194). Z kolei Andrzej Rakowski (2010) wskazywał wówczas, że „Polska jest krajem, w którym istnieje obecnie największy na świecie odstęp pomiędzy poziomem kompetencji i osiągnięciami muzycznej elity, zawodowych muzyków, twórców, wykonawców i słuchaczy koncertowych a przeciętnym poziomem kompetencji i zainteresowań muzycznych ogromnej większości społeczeństwa” (s. 124).

Zdaniem eksperta: „wbrew zdecydowanym protestom środowisk muzycznych władze resortu edukacji przevorsowały przyjęcie podstawy programowej, według której wymagania co do zasobu wiedzy i umiejętności uczniów w zakresie treści muzycznych zostały radykalnie obniżone” (Rakowski, 2010, s. 124). Czynnikiem decydującym o dewaluacji sztuki w powszechnej edukacji było także zmniejszenie liczby godzin nauczania muzyki (Szwarcman, 2010, s. 156) oraz umożliwienie dyrektorom szkół wyboru pomiędzy plastyką a muzyką (Rakowski, 2010, s. 125). Należytego miejsca muzyce nie przywróciła także ostatnia reforma oświatowa, a polskie społeczeństwo od kilku dekad nie otrzymuje w szkołach wsparcia w zakresie wychowania do sztuki i przez sztukę.

„ŁEJERSKA” SZKOŁA Z EDUKACJĄ PRZEZ SZTUKĘ

Fenomenem i unikatowym w skali kraju zjawiskiem w omawianym obszarze jest Szkoła Podstawowa nr 83 w Poznaniu, która powstała na fali dokonujących się w Polsce przemian ustrojowych w 1990 roku i stała się rozwiązaniem systemowym dla funkcjonującej od 1975 roku pedagogiki „łejerskiej” Jerzego Hamer-

skiego¹. Hamerski – pedagog, harcerz, społecznik, artysta, który celem swojego życia uczynił pracę na rzecz rozwoju dzieci, w 1975 roku powołał do życia dziecięcy teatr gromadny pod nazwą „Łejery” (Sadowska, 2024a, s. 97). „Łejery” to wyrażenie oznaczające dziecięcą fascynację światem, bowiem misją Hamerskiego od samego początku było wspieranie rozwoju dzieci poprzez ukazywanie im bogactwa świata i uwrażliwianie na jego piękno.

Gdy w latach 80. XX wieku do Jerzego Hamerskiego dołączyła Elżbieta Drygas (oboje są laureatami m.in. Orderu Uśmiechu, Nagrody im. Ireny Sendlerowej, a także innych zaszczytów za działalność artystyczną, społeczną oraz edukacyjną), a także gdy weszło w życie Zarządzenie nr 62 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 16 listopada 1989 r. (Zarządzenie..., 1989) dotyczące zasad prowadzenia działalności nowatorskiej w szkołach, Hamerski i Drygas założyli teatralną zerówkę, której siedziba mieściła się w Młodzieżowym Domu Kultury nr 2 na poznańskiej Cytadeli. Zaledwie po kilku latach MDK przestał mieścić chętne do „łejerskich” praktyk edukacyjnych dzieci. W następstwie determinacji założycieli, a także dzięki wsparciu rodziców, urzędników oraz miłośników koncepcji Jerzego i Elżbiety, szkoła otrzymała od miasta grunt, zaś jej budynek przywieziony został 13 tirami z Mierlo w Holandii, co opisywane było i omawiane szeroko w owym czasie zarówno w polskich, jak i zagranicznych mediach (Czekąła, 2016; Koral, 2016). Inauguracja „łejerskiej” „holenderki” miała miejsce w dniu 22 marca 1995 roku (Koral, 2016), a w roku 2013 przy szkole wybudowano profesjonalny teatr – Scenę Wspólną placówki oraz Centrum Sztuki Dziecka (Zabawny, 2013). Hamerski mówił wówczas, iż „sala teatralna w naszej szkole jest tak potrzebna jak sala gimnastyczna w szkole sportowej. Teatr bez sceny to jak okręt bez żagli” (Czekąła, b.d.).

Szkoła „łejerska” wyglądem przypomina teatr i odbiega „od przyjętych standardów. Uczniowie spędzają przerwy na kanapach i fotelach rozstawionych w niewielkim foyer, w otoczeniu zabytkowego fortepianu, stylowej toaletki i radośnie skrzeczących papug. Nieustającym zainteresowaniem cieszą się krzywe lustra i historyczna już budka telefoniczna mająca status Muzeum Techniki [...] Każda klasa ma swoją salę, a w niej szafki, w których uczniowie zostawiają podręczniki, zeszyty, czy przybory szkolne” (Łejery, b.d.).

Muzyka w szkole towarzyszy dzieciom podczas ich codziennej aktywności. Dzieje się tak nie tylko dzięki nauczycielom muzyki (Magdalenie Trzeciak i Sylwianie Firin-Gramowskiej), nie tylko dzięki nauczycielom teatru (Jerzemu Hamerskiemu, Elżbiecie Drygas, Annie Zawadzkiej, Grzegorzowi Babiczowi, Katarzynie Bruzzanese), ale także dzięki dyrektorowi, Karolowi Sarnie, nauczy-

¹ Koncepcję pedagogiczną Jerzego Hamerskiego mianem pedagogiki „łejerskiej” nazwała autorka opracowania, która zagadnieniem tym zajmuje się od 2023 roku.

cielom, wychowawcom, rodzicom związanym ze środowiskiem placówki oraz dzięki artystom, którzy partycypują w budowaniu kultury „Łejerskiej” szkoły.

Wśród muzyków związanych ze szkołą wymienić można m.in. Mariusza Matuszewskiego, Grzegorza Tomczaka, Teresę Niewiarowską. Teksty do „Łejerskich” piosenek tworzyła Wanda Chotomska, Emilia Waśniowska, Marcin Przewoźniak oraz inni wybitni twórcy dziecięcej literatury. Dla wielu artystów współpraca z poznańskimi „Łejerami” staje się przepustką na rynek fonograficzny i polską scenę muzyczną.

Muzykę na poziomie klas 1–3 realizuje wykwalifikowana nauczycielka muzyki, która współpracowała z Hamerskim jeszcze przed założeniem szkoły. Nauczycielka ta, Magdalena Trzeciak, wprowadzając dzieci w świat muzyki, realizuje z nimi śpiew, grę na instrumentach perkusyjnych (melodycznych i niemelodycznych), ruch z muzyką, słuchanie i tworzenie muzyki, czyniąc to w ścisłym porozumieniu z nauczycielem edukacji zintegrowanej oraz nauczycielami zajęć teatralnych. W klasach wyższych muzyki uczy Sylwiana Firin-Gramowska, która nie tylko kształtuje wśród młodzieży zamiłowanie do kultury muzycznej poprzez projekty wzbogacające wiedzę, ale także zachęca do aktywnego śpiewu, gry na instrumentach oraz percepcji muzyki. W ramach zajęć popołudniowych, dzięki inicjatywie dyrektora Karola Samy, realizowane są warsztaty muzyczne, wśród których na plan pierwszy wysuwają się: Teatrzyk Piosenny Łejery (osobno dla klas edukacji zintegrowanej i dla uczniów klas wyższych) i zajęcia zespołowego muzykowania na ukulele. „Łejery” są jedną z nielicznych polskich szkół, w której zatrudnia się w pełnym wymiarze godzin dwie nauczycielki muzyki (co jest o tyle szczególnym zjawiskiem, że szkoła liczy z reguły od ośmiu do dziesięciu oddziałów).

„ŁEJERSKIE” UPOWSZECHNIANIE KULTURY MUZYCZNEJ W OGÓLNOPOLSKIEJ DEBACIE O OŚWIACIE

Gdy w 2014 roku pojawił się *Nasz elementarz* Marii Lorek i Lidii Wollman, a po objęciu władzy przez PiS miał pojawić się w nowej odsłonie (Jarmuż, 2017), Jerzy Hamerski zwrócił się do MEN z wnioskiem o dodanie do publikacji edukacji muzycznej, bowiem „niestety pewnie ze względu na pośpiech, był zlecony autorkom bez edukacji muzycznej” (My i nasz elementarz, 2018). Hamerski, po uzyskaniu akredytacji, „skupił wokół siebie zespół ludzi, który stworzył około 20 nowych piosenek pedagogicznych. Po tym sukcesie twórcy szkoły postanowili podzielić się kolejnymi swoimi doświadczeniami i do piosenek powstał dziecięcy spektakl «Lekcje z piosenkami»” (My i nasz elementarz, 2018).

Jerzy Hamerski o przedsięwzięciu opowiadał wówczas, iż „Stowarzyszenie Łejery przygotowuje się do zrealizowania do końca swojego projektu «Lekcje

z piosenkami» i dołączenia, do nagranych już piosenek, elementów edukacji teatralnej wraz z instrukcjami dla nauczycieli – jak bawić się z dziećmi piosenką” (Czekąła, 2017). Hamerski zwrócił nadto uwagę, że inicjatywa jest bardzo wartościowa, ponieważ:

Wychowanie oparte na obcowaniu ze sztuką, wszelkimi działaniami artystycznymi, plastycznymi, muzycznymi czy teatralnymi, z pięknem poezji to najprostszy sposób na głębokie poznanie siebie, drugiego człowieka i otaczającego nas świata. Sztuka budowała cywilizację, dzięki niej jesteśmy, kim jesteśmy. Wśród niej szczególnie miejsce ma muzyka. Zapewne najstarsza sztuka człowieka, inspirowała nas, uwalniała od piękna, rozwijała i kierowała nasz umysł ku wyższym rzeczom. Trudno wyobrazić sobie edukację młodego człowieka bez sztuki, a zwłaszcza bez muzyki. Dzieci powinny mieć kontakt z muzyką codziennie. Słuchanie muzyki można połączyć z działaniami plastycznymi, relaksacją, zabawami, czy ćwiczeniami koordynacji. Muzyka może również stanowić tło recytacji, czy małych form teatralnych (Czekąła, 2017).

Jerzy Hamerski odniósł się także sceptycznie do edukacji muzycznej w szkołach powszechnych, przekonując, iż realizacja tej edukacji przedstawia się „różnie, zasadniczo im dalej w szkole, tym gorzej – mało godzin, czasem brak materiałów” (Czekąła, 2017) oraz zwrócił uwagę na funkcjonujący w Polsce od czasów PRL-u stereotyp, „że muzyka w szkole to tylko śpiew” (Czekąła, 2017) i wyjaśnił, iż „z tego powodu zajęcia tego przedmiotu są często marginalizowane” (Czekąła, 2017). Założyciel „Łejerów” słusznie zaznaczył, „że edukacja muzyczna opiera się na różnych formach aktywności, do których należą: śpiew i słuchanie muzyki, jej tworzenie, muzykowanie na instrumentach, ale też jej kreatywne wykorzystanie jako inspiracja do innych działań artystycznych: plastycznych, tańca, aktywnego ruchu przy muzyce, działań teatralnych, czy jako źródło relaksacji” (Czekąła, 2017). Przypominał, że problem braku edukacji muzycznej w rządowym elementarzu wraz z propozycją rozwiązań do MEN zgłosiły „Łejery” (Czekąła, 2017), a na „zlecenie MEN Stowarzyszenie Łejery i dzieci z Teatryku Piosennego Łejery zrealizowały też blisko połowę piosenek wykorzystywanych dzisiaj do edukacji muzycznej w klasach 1–3” (Czekąła, 2017), które są dostosowane do możliwości wokalnych i muzycznych dzieci. Pomysł polegał m.in. na „nagraniu piosenek do słuchania, do zabaw ruchowych i dodatkowo podkładów muzycznych do śpiewania z delikatnie prowadzoną przez różne instrumenty linią muzyczną” (Czekąła, 2017). Utwory odniesiono do treści zawartych w *Naszym elementarzu*, a do piosenek dodano komentarze metodyczne dotyczące „nauki śpiewania, interpretacji oraz propozycje zabaw – inspirowanych muzyką” (Czekąła, 2017). Hamerski wskazywał ponadto zalety płynące z zastosowania sztuki w edukacji. Przekonywał m.in., iż jest ona sposobem na „rozwijanie umiejętności twórczego myślenia i funkcjonowania w grupie” (Czekąła, 2017). W 2016 roku założyciel „Łejerów” zaproponował, by do elementarza włączyć elementy dramy. Ponieważ ORE i MEN wyraziły aprobatę, „zrodził się kolejny łejerski projekt «Lekcji z pio-

senką», czyli inscenizacja piosenek elementarzystów” (Czekała, 2017). „Łejery” zaproponowały obudowę metodyczną z zakresu edukacji muzycznej do darmowego podręcznika MEN pt. *Nasza klasa*, przeznaczonego dla nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej:

Zadaniem tego poradnika jest inspirowanie nauczycieli do różnorodnych działań muzycznych z dziećmi. Zawiera on: nuty i teksty piosenek przeznaczonych do nauki w poszczególnych miesiącach oraz związane z nimi zabawy; praktyczne porady i wskazówki dotyczące nauki i wykorzystania piosenek; zabawy do realizacji przez cały rok szkolny; pomysły na wprowadzanie dzieci w świat muzyki. W materiałach dodatkowych znajdują się propozycje utworów do słuchania oraz różne formy wizualizacji muzyki. Częścią poradnika jest również kompendium metodyczne, szczególnie przydatne dla nauczycieli, którzy nie mają przygotowania muzycznego, i tych, którzy są na początku swojej drogi zawodowej (ORE, 2018, s. 5).

WYBRANE „ŁEJERSKIE” PROPOZYCJE MUZYCZNO-TEATRALNE

„Łejery” są instytucją, dla których napisano szereg tekstów literackich. Hamerski wielokrotnie powtarza, że „pierwszą damą literackiej, teatralnej, piosenkowej legendy” jest Wanda Chotomska (Hamerski, 2023–2024). O repertuarze pieśniowym „Łejerów” mówi: „Drabiny i piosenki stale towarzyszą nam w 50-letnim Łejerskim żywocie. Piosenki nie przychodziły do nas przypadkowo, np.: z ulicznego chodnika czy kolonijnego śpiewania. Zawsze byliśmy w doborze piosenek bardzo wybredni. Dbaliśmy o to, by słowa przystawały do tego, co w różnych chwilach było dla nas ważne, a melodia serce szczypała. Absolutną rację miał mistrz słowa Jeremi Przybora, stwierdzając, że: «Piosenka jest dobra na wszystko»...” (Hamerski, 2023–2024).

Pedagogiki „łejerskiej” nie byłoby więc, gdyby nie bogaty repertuar pieśniowy, który w warstwie semantycznej utworów zawiera założenia pedagogiki „łejerskiej”: rodzinność, tolerancję, prawa dziecka, ekologię, wolontariat, wychowanie przez sztukę, radość. W pierwszych latach XXI wieku Elżbieta Drygas wraz z Jerzym Hamerskim opublikowali śpiewnik wczesnoszkolny *Gdy dzwoneczek się odezwie* (Drygas i Hamerski, b.d.), do którego dodane są: płyta z utworami muzycznymi nagranych przez zespół muzyczny i „łejerskie” dzieci, a także płyta z podkładami instrumentalnymi do proponowanych piosenek. Kierownictwo artystyczne nagrań objął Jerzy Hamerski, kierownictwo muzyczne – Mariusz Matyszewski, opracowanie graficzne śpiewnika zrealizował prof. Zbigniew Pilarczyk, przygotowanie wokalne dzieci zapewniła Magdalena Trzeciak. Hamerski i Drygas stworzyli publikację w powiązaniu z podręcznikami i programami edukacji wczesnoszkolnej, a każdy zamieszczony w śpiewniku utwór opatrzyli „komentarzem wychowawczo-dydaktyczno-metodycznym oraz muzycznym” (Drygas i Hamerski, b.d., s. 3). We wstępie pedagogicy „łejerscy” podkreślają, że „piosen-

ki stanowią dobrą okazję do zabawy w teatr, są tworzywem, z którego budować można sceny przyszłego przedstawienia” (Drygas, Hamerski, b.d., s. 3). Stąd też, jak wyjaśniają, zawarte zostały w śpiewniku „podpowiedzi, co zrobić, by utwór zaczął «żyć»...” (Drygas i Hamerski, b.d., s. 3).

Kolejną propozycją muzyczną „Łejerów” jest śpiewnik poświęcony pamięci Emilii Waśniowskiej zatytułowany: *Emilkowy piosennik* (Hamerski i Drygas, 2008), zredagowany przez Jerzego i Elżbietę, aby upamiętnić zmarłą poetkę, patronkę Szkoły Podstawowej nr 83 w Poznaniu. W śpiewniku, do którego dodano płytę z piosenkami, którą także nagrały dzieci uczęszczające do szkoły „Łejery”, założyciele zamieszczają szereg zdjęć Emilii. Śpiewnik graficznie opracowała Elżbieta Krygowska-Butlewska. Piosenki zamieszczono w formie nut i tekstów. Autorami utworów są Emilia Waśniowska i Mariusz Matuszewski.

„Łejery” w latach 90. XX wieku wyprodukowały płytę CD pt. *Łejery śpiewają szlagiery*, która zawiera popularne piosenki „łejerskie”, takie jak m.in.: „Kanon Łejery”, „U Łejerów jak w rodzinie”, „Nasz konik”, „Czym skorupka za młodu...”, „Wyłącz telewizor”, „Chodźmy do budy”, „Szkola pod wiatrakiem”, „Pan Mozart”, „Bimba jedzie”, „Tato nie pal tyle”, „Jajecznicza z sześciu jaj”, „Kołyśanka w piżamie” czy „Czekamy na filmy”.

Inną produkcją fonograficzną „Łejerów”, wydaną z okazji 750-lecia Poznania, jest płyta zawierająca szereg utworów, które połączono tytułem: *Łejery! Poznańmy się* (Hamerski, 2011, s. 31; Łejery, 2020). Płyta ta zawiera:

zbiór piosenek o Poznaniu, które wraz z Łejerami wykonują znakomici poznańscy muzycy, aktorzy i piosenkarze z Michałem Grudzińskim, Hanną Banaszak, Eleni, Danielą Popławską i „Słowikami Poznańskimi” na czele. Usłyszymy w nich o Piotrze i Pawle, Świętym Marcinie, Bamberce, Koziołkach, Starym Marychu i Gwiazdorku. Nie zabraknie też Mickiewicza, Poznańskich Krzyży, Okrągłaka i stadionu „Lecha”, a także pyr z gzikiem, migany i Szeląga. Jednym słowem łejerska bimba objedzie cały Poznań, obśpiewując wszystkie jego najsympatyczniejsze kąty i zwyczaje (Kultura.poznan.pl, 2002).

Album CD powstał nakładem wydawnictwa Miwa-Media Jerzego Warzechy. Koncert dla publiczności promujący utwory z płyty odbył się 9 grudnia 2002 roku w CK ZAMEK. Na płycie znajdują się m.in. następujące piosenki: „Bimba jedzie”, „Piotr i Paweł”, „Bamberka”, „Poznańskie koziołki”, „Stary Marych”, „Ulica św. Marcin”, „A w niedzielę po kościele”, „Kolejorz”, „Słowiki poznańskie”.

„Łejery” opublikowały także dwa śpiewniki o tytułach: *Historia Łejerów do śpiewania* (są to dwie odrębne publikacje). Pierwszy z nich wydano z okazji 25-lecia istnienia „Łejerów” (Hamerski i Drygas, 2000). Publikację zilustrował prof. Zbigniew Pilarczyk, a muzycznie opracował Mariusz Matuszewski. Na pierwszych stronach śpiewnika czytamy *Gawędę o Łejerskich Śpiewankach*: „Śpiewanki, słuchanki, ognisko, świecznik, gitara, harmoszka, klimaty, nastro-

je, Chotomska, Niewiarowska, Matuszewski, Siedlisko, Kosarzyska, Załęcze – to niektóre słowa współgrające i współbrzmiące ze słowem: PIOSENKA” (Hamerski i Drygas, 2000, s. 2). Jak wyjaśniają założyciele, pierwsze ważne dla dorobku „Łejerów” piosenki przywędrowały z Zielonej Góry i Siedliska – miejsc działania „Makusynów” Zbigniewa Czarnucha, a potem był także repertuar harcowski, w tym m.in. „Płomienie” Jonasza Kofy (Hamerski i Drygas, 2000, s. 2).

W publikacji opisana zostaje historia „Łejerów”. W 1978 roku podczas wyprawy „łejejskim taborem” (Hamerski i Drygas, b.d., s. 2) zespołowi towarzyszyła trawestacja „Wozów kolorowych” śpiewanych przez Marylę Rodowicz, a także – jeszcze w latach 80. – zespół wyśpiewywał piosenki „Wartaków” Henryka Perzyńskiego (Hamerski i Drygas, 2000, s. 2). W międzyczasie teatr gromadny prowadzony wówczas jeszcze przez samego Jerzego (bez udziału Elżbiety) otrzymał scenariusz *Romea i żulii*² grany wcześniej przez „Makusyńskie” „Cudaki” (Hamerski i Drygas, 2000, s. 2). W opracowaniu zaznacza się, iż w roku 1983 powstał manifest wolnościowy napisany dla „Łejerów” przez Wandę Chotomską, utwór „Nasz konik”, który jest hymnem SP nr 83. Z publikacji wnioskujemy także, iż piosenkę „U Łejerów jak w rodzinie” stworzoną przez Jarosława Lisieckiego i Henryka Żuchowskiego zespół otrzymał od twórców w prezencie (Hamerski i Drygas, 2000, s. 2). Dowiadujemy się także, iż latach 90. XX wieku Wanda Chotomska ofiarowała „Łejerom” „Kolędy domowe”, których aranżacji (do muzyki Teresy Niewiarowskiej) podjął się Mariusz Matuszewski (Hamerski i Drygas, 2000, s. 2). Również w tym okresie zespół realizował programy telewizyjne: *Wyłącz telewizor* oraz *Śpiewanki rodzinne* (Hamerski i Drygas, 2000, s. 2). Rok 1995 przyniósł zespołowi zaszczytną nominację do nagrody Emmy za utwór „Jak to jest” „spółki Chotomska–Matuszewski” (Hamerski i Drygas, 2000, s. 2). Czytamy ponadto, iż budowie „holenderki” (szkoły „łejejskiej”) towarzyszyły pieśni: „Hej Kolumbie – budujemy karawelę”, „Teatr musi grać” oraz „Szkoła pod wiatrakiem” (Hamerski i Drygas, 2000, s. 2). Autorzy publikacji informują także, że poza repertuarem „pełnym radości, dowcipu i ważnych wychowawczych przesłań” (Hamerski i Drygas, 2000, s. 3), przede wszystkim dzięki Emilii Waśniowskiej, powstawały piosenki mówiące o prawach dziecka. W okresie budowy „szkoły pod wiatrakiem” (Hamerski i Drygas, 2000, s. 3) w muzykowanie „Łejerów” na stałe włącza się przyszła patronka (Emilia Waśniowska) oraz kompozytor – Robert Łuczak (Hamerski i Drygas, 2000, s. 3).

² *Romeo i żulia. Tragisatyra według Szekspira* jest śpiewogrą napisaną przez Wandę Chotomską i Wacława Bisko. W latach 60. XX wieku sztukę tę grywały podczas obozów harcowskich „Cudaki” – harcowska drużyna artystyczna szczechu „Cudaki” założonego przez Zbigniewa Czarnucha pod koniec lat 50. XX wieku na ziemi lubuskiej. Ponieważ Hamerski współpracował w okresie „Makusynów” z harcmistrzem Czarnuchem, w sposób naturalny sztukę tę zaadaptował na potrzeby „Łejerów” (por. m.in. Hudon, 1968; Sadowska, 2024b).

Pod koniec lat 90. zacieśniły się więzy pomiędzy „Łejerami” a Centrum Sztuki Dziecka, czego wyrazem są utwory i realizacje nagrań piosenek: „Kołysanka w piżamie”, „Masz prawo do swych praw” oraz „Odpowiedz im dorosły polityku” (Hamerski i Drygas, 2000, s. 3). Hamerski podsumowuje, że do czasu świętowania 25-lecia zespołu „prześpiewało się w Łejerach ponad 250 pieśni” (Hamerski i Drygas, 2000, s. 3).

Drugi śpiewnik pod tym samym tytułem powstał z okazji 35-lecia „Łejerów” w 2011 roku (Hamerski, 2011). Publikacja zawiera rysunki wykonane przez „łejejskich” uczniów (przygotowywane pod kierunkiem Grażyny Daniel i Doroty Sroki) oraz wzbogacona jest szeregiem fotografii dokumentujących dorobek „Łejerów”. Opracowanie graficzne zrealizował Paweł Błej, zdjęcia przygotował Tomasz Jędraszczak, ilustracje na płycie oraz okładce – Igor Morski. Kierownictwo muzyczne w trakcie realizacji nagrań dołączonych do śpiewnika objął Mariusz Matuszewski. Śpiewnik zakończony został rekomendacją Wandy Chotomskiej, która przekonuje: „A teraz – z najwyższą przyjemnością [...] zapraszam na słuchanie i śpiewanie łejejskich hitów z najwyższych szczytów” (Chotomska, 2011).

W dorobku artystycznym „Łejerów” odnaleźć można oparte na muzyce realizacje telewizyjne (oparte na formie śpiewogry) – cykle: *Wyłącz telewizor*, *Śpiewanki rodzinne*, etiudę filmową *List do profilera* oraz teledyski, w tym np. „Dziećmi jesteśmy tylko raz”, „Marzeń dom”, „Masz prawo być inny” „Odpowiedz im dorosły polityku” (Hamerski, 2011). Wszystkie, jak podkreśla Hamerski, poza wartościami artystycznymi niosą ważne przesłania wychowawcze (Hamerski, 2023–2024).

Wieloletnia współpraca Hamerskiego z poznańskim oddziałem Komitetu Ochrony Praw Dziecka i Rzecznikiem Praw Dziecka RP „zaowocowała dwoma spektaklami: widowiskiem multimedialnym: *Dzieci też mają głos* i poruszającym trudną problematykę praw dziecka przedstawieniem *Masz prawo do swych praw*” (FaniMani, b.d.). Pierwsze z wymienionych przedstawione zostało po raz pierwszy w 1994 roku podczas I Festiwalu Teatrów dla Dzieci i Młodzieży „Korczak dzisiaj” (FaniMani, b.d.). W kolejnych latach zespół realizował teledyski nawiązujące do praw dziecka z okazji Międzynarodowego Dnia Dziecka.

Masz prawo do swych praw jest wypowiedzią dzieci na temat łamania ich praw. Uczniowie szkoły prezentowali widowisko m.in. we Francji, Niemczech, Holandii i w Ukrainie. Scenariusz i reżyseria są efektem pracy Elżbiety i Jerzego, scenografię zaprojektował Jacek Zagajewski, muzykę skomponowali: Mariusz Matuszewski, Robert Łuczak, Grzegorz Tomczak. Teksty piosenek napisali: Wanda Chotomska, Emilia Waśniowska, Ewa Lipska i Grzegorz Tomczak (Scena Wspólna, 2016).

Omawiane przedsięwzięcie skonstruowane zostało na podstawie krótkich filmów – teledysków nagranych przez „łejejskie” dzieci. Teledyski przeplatane są

aktorskimi scenkami oraz piosenkami. Zarówno filmy, jak i utwory muzyczne „niosą mocne przesłanie, są głosem dzieci w sprawie dzieci” (Klimek, 2013).

Innym projektem muzyczno-teatralnym opowiadającym o sprawach ważnych we współczesnym świecie jest: *Zielona Akademia Pana Łejera* – widowisko muzyczne promujące ekologię, w którym ideą przewodnią jest hasło: „Chcemy jeszcze głośniejszy krzyknąć: Dzieciaki do dorosłych wołają SOS! SOS! SOS!!!”. Fundamentem śpiewogry są piosenki Wandy Chotomskiej, które przed 30 lat „Łejery” nagrały na kasetę audio jako album pt. *Malujemy wiatr*, „a które dziś, w obliczu katastrofalnych dla Ziemi zmian klimatu, stały się tak bardzo aktualne” (Łejery, 2022).

„Łejery” uczęszczające do trzeciej klasy każdego roku na deskach Sceny Wspólnej (a wcześniej w przestrzeniach szkoły) prezentują *Kolędy i Pastoralki*, które cieszą się ogromną popularnością wśród rodziców i dzieci związanych ze Szkołą Podstawową nr 83. Ich wyjątkową wartością są nawiązania do kultury i tradycji polskich świąt, nawiązania te jednak przepełnione są żartem i humorem. W warstwie semantycznej odnajdujemy ekologię, edukację dla bezpieczeństwa, edukację kulturalną. Cykl kolęd i pastorałek „łejerskich” opowiada o zdarzeniach i sytuacjach bliskich dzieciom, a poprzez nawiązania do zapachów i smaków uruchamia dziecięcą wyobraźnię, wyzwała empatię, ukazuje święta Bożego Narodzenia jako święta dla wszystkich – nie tylko ludzi, ale i aniołków, i zwierząt. Cykl ten osadza święta w polskiej tradycji – zarówno w warstwie słownej, jak i muzycznej (poprzez stylizacje na polskie tańce narodowe oraz muzykę ludową), ukazuje ponadto radość wspólnego przeżywania, wagę empatii i troski o przyrodę.

Wyjątkową inicjatywą jest również nagrana w 2019 roku płyta pt. *Z mądrych dzieci dobrzy ludzie*. Przedsięwzięciem tym „Łejery” włączyły się w walkę z nienawiścią w dyskursie publicznym „po tragicznej śmierci Prezydenta Miasta Gdańsk – Pawła Adamowicza” (Butlewski, 2019a). Piosenki z płyty prezentowano wielokrotnie w formie widowiska teatralnego na Scenie Wspólnej oraz w szkołach na terenie Poznania (Butlewski, 2019b). Płyta zawiera utwory muzyczne takie jak: „Klucze do marzeń”, „Piosenkę małego patrioty”, „Jak co roku gra orkiestra” – poświęconą promowaniu dzieła Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy, „Masz prawo być inny”, „Modlitwa o wschodzie słońca”, „Nienawiść”, „Ty, który stworzyłeś”, „Masz prawo do swych praw”. Nagraniu piosenek towarzyszy narracja w wykonaniu Grzegorza Tomczaka, w której znajdujemy m.in. rekomendacje „Łejerów” dla dorosłych osób odpowiedzialnych za kształt tego świata, w tym także parafrazę „Małej Konstytucji Łejerskiej” (statutu szkoły), którą „Łejery”, „na zasadzie wolnej licencji” (Łejery i Przyjaciele, 2019) polecają wszystkim słuchaczom.

W repertuarze „łejerskim”, poza utworami tworzonymi z myślą o „Łejerach”, jest także wiele piosenek o ludowym rodowodzie, np. „A idźże chodaczku”,

„Chciało się Zosi jagódek”, są utwory Marii Konopnickiej i Zygmunta Noskowskiego, piosenki oparte na melodiach dzieł kompozytorów takich jak m.in. Wolfgang Amadeusz Mozart czy Fryderyk Chopin, tradycyjne pieśni harcerskie, tradycyjne piosenki dziecięce oparte na rytmach krakowiaka czy kujawiaka. Piosenkom z reguły towarzyszy taniec lub inscenizacja. Warto jednak podkreślić, że muzyka w szkole na poznańskiej Cytadeli promuje nie tylko śpiew i ruch, ale także grę na instrumentach. Jak czytamy na stronie Stowarzyszenia „Łejery”: „Ukulelove Łejery to zespół, który powstał w 2016 roku” (Stowarzyszenie Łejery!, b.d.). Sylwiana Firin-Gramowska wyjaśnia:

Deszczowe lato skłoniło mnie, aby kupić ukulele i nauczyć się grać kilku piosenek. Po powrocie z wakacji podzieliłam się tymi piosenkami ze swoimi uczniami i wtedy rozpętała się w szkole prawdziwa choroba zakaźna, którą jeden z uczniów nazwał „ukulelozą”. Po dwóch miesiącach zespół liczył 20 osób, a po roku 70! Ach, i żeby było jasne, to nie ja dzieci, ale dzieci mnie namówiły do założenia zespołu. Obecnie Ukulelove Łejery składają się z trzech grup o różnym poziomie zaawansowania i podobno jesteśmy największym dziecięcym zespołem ukulelowym w Polsce! (Stowarzyszenie Łejery!, b.d.).

Od czasu założenia zespołu uczniowie szkoły czynnie uczestniczą w wielu prestiżowych wydarzeniach muzycznych na terenie całego kraju i przygotowują oprawę muzyczną wydarzeń okolicznościowych w przestrzeniach szkoły. Wśród postulatów pedagogiki „łejerskiej” jest także przygotowanie dzieci do aktywnego uczestnictwa w kulturze, w związku z czym uczniowie szkoły biorą udział w wielu koncertach, spektaklach teatralnych (m.in. w Teatrze Muzycznym w Poznaniu), zasiadają na widowniach sal koncertowych oraz partycypują w okolicznościowych poznańskich przedsięwzięciach muzycznych.

PODSUMOWANIE

Jak zaznaczają autorki *Standardów edukacji muzycznej* (Konaszkiewicz i in., 2011): „w szkolnictwie ogólnokształcącym od lat brakuje sensownie prowadzonej edukacji muzycznej. Ograniczenie wymiaru czasowego spowodowało zmniejszenie się liczby wysoko kwalifikowanych nauczycieli. Drastycznie zmniejszyła się liczba muzycznych zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych. Media publiczne prawie całkowicie zaniechały udziału w edukacji muzycznej” (s. 102). Tymczasem badania prowadzone na świecie jednoznacznie wskazują na to, iż doświadczenie muzykowania czyni ludzi bogatszymi emocjonalnie, pogłębianymi intelektualnie i sprawniejszymi w obszarze poszerzania szeroko rozumianych osobistych zasobów (Hodges, 2002; Marchwica, 2024, s. 385; Santos-Luiz, 2007).

Pomimo marginalizacji muzyki w powszechnej edukacji w Polsce (Ciesielski, 2023), „Łejery” od dekad udowadniają, że wykorzystanie muzyki w edukacji

szkolnej jest pomocne „w pracy w sferze uczuć, emocji, wyobraźni, w uwalnianiu ekspresji, wyzwaniu kreatywności i zaspokajaniu naturalnej dziecięcej potrzeby ruchu. Uczy też koncentracji [...] łagodzi obyczaje” (Hamerski, 2023–2024). W opinii założyciela „Łejerów” „muzyka, poprzez swoją różnorodność i uniwersalność jest najdoskonalszym narzędziem wsparcia rozwoju psychofizycznego dzieci” (Hamerski, 2023–2024).

„Łejerzy” są zatem przykładem dobrych praktyk w obszarze edukacji muzycznej, a dzieci uczęszczające do Szkoły Podstawowej nr 83 w Poznaniu są nie tylko rozśpiewane, wrażliwe na sztukę, nie tylko chętnie partycypują w wydarzeniach kulturalnych, ale także upowszechniają muzykę poza szkołą. „Łejerzy”, które dosłownie żyją muzyką, czynią z niej przede wszystkim narzędzie wsparcia wszechstronnego rozwoju młodych ludzi i niezależnie od zmieniających się tzw. wytycznych ministerialnych dokładają wszelkich starań, by promować edukację muzyczną w polskim szkolnictwie.

BIBLIOGRAFIA

- Butlewski, J. (2019a, 3 kwietnia). *Z mądrych dzieci dobrzy ludzie*. Radio Poznań. <https://radiopoznan.fm/informacje/kultura/z-madrych-dzieci-dobrzy-ludzie>
- Butlewski, J. (2019b, 27 marca). Spektakl „Z mądrych dzieci dobrzy ludzie” – artystyczna odpowiedź „Łejerów” na zabójstwo prezydenta Gdańska. Radio Poznań. <https://radiopoznan.fm/informacje/pozostale/spektakl-z-madrych-dzieci-dobrzy-ludzie-artystyczna-odpowiedz-lejerow-na-zabojstwo-prezydenta-gdanska>
- Chotomska, W. (2011). Zaproszenie (na IV stronie okładki). W: J. Hamerski (red.), *Historia Łejerów do śpiewania*. Stowarzyszenie Łejerzy!
- Ciesielski, R. (2023). „Piosenka jest dobra na wszystko” czy „Nie wierzę piosence”? Powszechna edukacja muzyczna jako „edukacja piosenkowa”. *Roczniki Humanistyczne*, 71(12), 135–149.
- Czekała, F. (2016). *Historie warte Poznania. Od PeWuKi i Baltony do kapitana Wrony*. Wydawnictwo Poznańskie.
- Czekała, P. (2017, 4 kwietnia). *Jerzy Hamerski: Komu piosenkę, komu piosenkę, a komu teatr?* My i nasz elementarz. <https://elementarz.org/jerzy-hamerski-komu-piosenke-komu-piosenke-a-komu-teatr/>
- Czekała, F. (b.d.). *Ta szkoła ma „filię” na Madagaskarze, choć prawo nie przewiduje nawet jej istnienia*. Magazyn TVN24. <https://archiwum.tvn24.pl/magazyn-tvn24/30/tvn24.pl/magazyn-tvn24/ta-szkola-ma-filie-na-madagaskarze-choc-prawo-nie-przewiduje-nawet-jej-istnienia,30,683.html>
- Drygas, E., Hamerski, J. (b.d.). *Gdy dzwoneczek się odezwie. Śpiewnik wczesnoszkolny*. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Amosa Komeńskiego w Lesznie.
- FaniMani. (b.d.) Stowarzyszenie Łejerzy. Pobrane 18 lutego 2025 z: <https://fanimani.pl/stowarzyszenie-lejery/>
- Grusiewicz, M. (2020). Współczesne wyzwania powszechnej edukacji muzycznej. Przemiany na świecie a polskie reformy. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, 33(2), 103–116.
- Hamerski, J. (2011). *Historia Łejerów do śpiewania*. Stowarzyszenie Łejerzy!
- Hamerski, J. (2023–2024). *Wydziady z J. Hamerskim przeprowadzone na terenie Szkoły Podstawowej nr 83 w Poznaniu przez K. Sadowską* (nieopublikowane).

- Hamerski, J., Drygas, E. (2000). Historia Łejerów do śpiewania. *Nadzwyczajny Jubileuszowy Rocznik Łeżerski*.
- Hamerski, J., Drygas, E. (2008). *Emilkowy piosennik*. Wydawnictwo Mila.
- Hodges, D.A. (2002). Implications of music and brain research. *Music Educators Journal*, 87(2), 17–22.
- Hudon, W. (1968). *Cudaki*. Wydawnictwo Harcerskie.
- Jabłońska, B. (2014). Muzyka, edukacja, społeczeństwo – w stronę jakiego uczestnictwa w kulturze muzycznej? *Kultura i Edukacja*, 103(3), 184–205.
- Jarmuż, A. (2017, 12 maja). „Nasz elementarz” doczekał się nowej odsłony. Głos Wielkopolski. <https://gloswielkopolski.pl/nasz-elementarz-doczekal-sie-nowej-odslony/ar/12072209>
- Klimek, S. (2013, 26 października). *Dzieci w sprawie dzieci – na Scenie Wspólnej*. Poznań.pl. <https://www.poznan.pl/mim/wortals/gk/news,1200/dzieci-w-sprawie-dzieci-na-scenie-wspolnej,65281.html>
- Konaszkiewicz, Z., Ławrowska, R., Nowak, B., Sacher, W.A., Smoleńska-Zielińska, B. (2011). Standardy edukacji muzycznej. W: A. Białkowski (red.), *Standardy edukacji kulturalnej. Materiały do konsultacji środowiskowych* (s. 19–48). Fundacja Polskiej Rady Muzycznej.
- Koral, D. (2016, 29 marca). *To jedyna taka szkoła w naszym kraju. Dotarła do Poznania w 13 tirach*. Onet. <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/to-jedyna-taka-szkola-w-naszym-kraju-dotarla-do-poznania-w-13-tirach/d4p840>
- Kultura.poznan.pl. (2002, 9 grudnia). *Premiera najnowszej płyty „Łeżery! Poznańmy się”*. <https://kultura.poznan.pl/mim/kultura/events/premiera-najnowszej-plyty-lejery-poznanmy-sie,10862.html>
- Lipska, E., Przychodzińska, M. (1999). *Drogi do muzyki. Metodyka i materiały repertuarowe*. WSiP.
- Łeżery. (2020). *Łeżery! Poznańmy się* [płyta CD]. Miwa-Media Jerzy Warzecha.
- Łeżery. (2022). *Zielona Akademia Pana Łeżera*. <https://lejery.pl/2022/09/08/zielona-akademia-pana-lejera/>
- Łeżery. (b.d.). Oficjalna strona szkoły. <https://lejery.pl/>
- Łeżery i Przyjaciele. (2019). *Z mądrych dzieci dobrzy ludzie* [płyta CD]. Patronat: Prezydent Miasta Poznania Jacek Jaśkowiak, Przewodniczący Rady Miasta Grzegorz Ganowicz.
- Marchwica, W.M. (2024). Rola edukacji muzycznej we współczesnym systemie nauczania. *Zarządzanie w Kulturze*, 25(1–2), 383–398.
- My i nasz elementarz. (2018, 3 stycznia). *Naprawiacze świata*. <https://elementarz.org/naprawiacze-swiata/>
- ORE. (2018). *Inspiracje muzyczne do podręcznika „Nasz elementarz” – klasa I*. Ośrodek Rozwoju Edukacji. <https://ore.edu.pl/wp-content/uploads/2018/08/inspiracje-muzyczne-do-podrecznika-klasa-1.pdf>
- Przychodzińska, M. (1989). *Wychowanie muzyczne. Idee – treści – kierunki rozwoju*. WSiP.
- Przychodzińska, M. (2011). Powszechne wychowanie muzyczne 1960–1990. Między koncepcją a realizacją (1). *Wychowanie Muzyczne*, (3), 4–14.
- Przychodzińska-Kacizak, M. (1979). *Polskie koncepcje powszechnego wychowania muzycznego*. Tradycje – współczesność. WSiP.
- Rakowski, A. (2010). Powszechna edukacja muzyczna – historia narodowego niepowodzenia. W: A. Białkowski, M. Grusiewicz, M. Michalak (red.), *Edukacja muzyczna w Polsce. Diagnozy, debaty, aspiracje* (s. 119–130). Fundacja „Muzyka jest dla wszystkich”.
- Rura, G., Klichowski, M. (2011). Założenia programowo-organizacyjne reformy oświaty z 1999 roku w zakresie edukacji elementarnej. W: H. Sowińska (red.), *Dziecko w szkolnej rzeczywistości. Założony a rzeczywisty obraz edukacji elementarnej* (s. 19–78). Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Sadowska, K. (2024a). Teatr „Łeżery” – edukacja przez sztukę na przykładzie działalności Szkoły Podstawowej nr 83 im. Emilii Waśniowskiej w Poznaniu (wybrane problemy). *Kultura i Edukacja*, 144(2), 93–113.

- Sadowska, K. (2024b). Zbigniew Czarnuch – pedagog, działacz społeczny, regionalista i mistrz poznańskich „Łejerów”. *Wychowanie w Rodzinie*, 31(4), 51–69.
- Santos-Luiz, C. (2007). The learning of music as a means to improve mathematical skills. W: A. Williamon (red.), *Proceedings of the International Symposium on Performance Science 2007* (s. 136–140). AEC.
- Scena Wspólna. (2016). *Masz prawo do swych praw* [wydarzenie]. Facebook. <https://www.facebook.com/events/scena-wspolna/masz-prawo-do-swych-praw/215451422126422/>
- Stowarzyszenie Łejery! (b.d.). *ŁALFABET – z 50-tką na karku*. <https://lejery.love/temat/lalfabet/>
- Szwarcman, D. (2010). Głuche ucho. W: A. Białkowski, M. Grusiewicz, M. Michalak (red.), *Edukacja muzyczna w Polsce. Diagnozy, debaty, aspiracje* (s. 155–164). Fundacja „Muzyka jest dla wszystkich”.
- Zabawny, Z. (2013, 12 września). – *Łejery gotowe na otwarcie – dzieciaki mają swój teatr*. Naszemiasto.pl. <https://poznan.naszemiasto.pl/lejery-gotowe-na-otwarcie-dzieciaki-maja-swoj-teatr-zdjecia/ar/c13-2751822>
- Zarządzenie nr 62 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 16 listopada 1989 r. w sprawie zasad prowadzenia pedagogicznej działalności innowacyjnej w szkołach i innych placówkach oświatowo-wychowawczych Dz.Urz.MEN.1989.7.64 (1989) (Polska).

Author: Katarzyna Sadowska

Title: The musical activity of students of Primary School No. 83. Emilia Waśniowska “Łejery” in Poznań – an example of educational practices unique in Poland

Keywords: musical activity; education through art; Jerzy Hamerski; music in Polish public education; Primary School No. 83 in Poznań “Łejery”

Discipline: Pedagogy

Language: Polish

Document type: Article

Summary

The research subject in this study is the musical activity of children and youth from Primary School No. 83 in Poznań “Łejery”. The author’s assumption is to show this activity (using selected examples) and its importance in the school concept. In response to the research question: “What is the musical activity of children and youth at Primary School No. 83 in Poznań?” the method of analysing sources was used, including “Łejery” songbooks, phonographic recordings, press articles and websites related to the institution. The sources cited include interviews conducted by the author (in the 2023/2024 school year) with Jerzy Hamerski – the founder of “Łejery”. Embedding the research in the qualitative research paradigm, during the analyses, the author was looking for information about the studied phenomenon based on content analysis. Additionally, the author used the observation method (she carried out in the 2023/2024 school year, during which she actively participated in school life). “Łejery” is an example of good practices of music education, and children attending Primary School No. 83 in Poznań are not only vocal, sensitive to art, not only willing to participate in cultural events, but also popularise music outside of school. “Łejery” turns music into a tool to support the comprehensive development of children and youth, and regardless of the changing so-called “ministerial guidelines”, makes every effort to promote music education in Polish education.

